

ОХОРОНА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАСАДЖЕНЬ ІСТОРИЧНОЇ ЧАСТИНИ МІСТА ЛЬВОВА

Сьогоднішній стан зелених міських ландшафтів різних типів і категорій показує високий ступінь впливу негативних факторів, які притаманні урбанізованим територіям і закономірно ведуть до послаблення рослин, передчасного їх старіння, ураження хворобами та шкідниками і, в кінцевому варіанті, призводять до загибелі насаджень.

Assist. O.I. Kaspruk – NUFWT of Ukraine, L'viv

Planting protection and maintenance of historical part of Lvov city

Current condition of green urban landscapes of different types and categories demonstrates high level of negative factors which are typical for urbanized territories and result in weakness of plants, their advanced aging, damages caused by diseases and pests, and may finally lead to the death of plants.

Сади та парки Львова створювались впродовж кількох століть. Садово-паркове мистецтво міста Лева формувалося під впливом французького класицизму та англійського ландшафтного (пейзажного) стилів залежно від природно-кліматичних умов та історичного розвитку міста. Найвдалішим періодом у формуванні садів, парків, скверів стало ХІХ ст. У цей час було закладено сади першого Зеленого кільця довкола середньовічного міста – парки Високий Замок, Стара Стрільниця, Стрийський парк, Личаківський парк, а також низка чудових садів навпроти Собору св. Юра [2].

Сьогоднішній стан зелених міських ландшафтів різних типів і категорій показує високий ступінь впливу негативних факторів, які притаманні урбанізованим територіям і закономірно призводять до послаблення рослин, передчасного їх старіння, ураження хворобами та шкідниками і, врешті-решт, спричиняють загибель насаджень.

Сучасне озеленення міста потребує вмілого підбору і поєднання всіх видів зелені, а саме: листопадних та вічнозелених дерев та чагарників, ліан, квіткових рослин. Комплектація порід, вивчення їхніх умов росту на вулицях, скверах та парках історичної частини міста Львова, створення для насаджень оптимальних умов для розвитку потребують від спеціалістів, науковців величезних затрат та зусиль і вимагають здійснення різнобічних досліджень, на що була спрямована наша основна увага. Виконаний аналіз території історичного ядра міста (загальна площа 770,2 га) з використанням геоінформаційної системи надав змогу виявити співвідношення вегетаційних і "запечатаних" поверхонь в історичному ядрі м. Львова. Якщо північна і південна частини мають досить високий, як для історичних центрів, рівень вегетаційних покриттів (відповідно 8,4 %, 4,6 %), то східна (колишнє Галицьке передмістя) та західна (Краківське передмістя) частини, де переважає щільна забудова, мають незначну вегетаційну поверхню: 0,2 % і 0,4 %.

Створене впродовж ХІХ ст. на місці зруйнованих фортифікацій перше Зелене кільце забезпечило старовинному центру міста з півночі 12,3 % веге-

таційних площ, а з південної – 9,3 %. Схід (площа Соборна) і захід (площа за Оперним театром) мають незначні фрагменти зелені, які практично не забезпечують фітомеліоративної дії.

Проте й наявні вегетаційні поверхні мають неоднаковий коефіцієнт фітомеліоративної ефективності. Для визначення коефіцієнта фітомеліоративної ефективності користуємося формулою:

$$K_{FM} = S_p b + S_{fl} b + S_{pm} b + S_f b + S_{sv3} b + S_{sv2} b + S_{sv1} b + S_{st} b / S,$$

де: S – площа, зайнята: газонами (p), квітниками (fl), садами (pm), чагарниками (f), деревними насадженнями трьох-, двох- і одноярусними (sv_3 , sv_2 , sv_1), зеленими стінами (st); b – кількість балів, одержаних ценозом (від 11 для (sv_3) до 1- p); S – загальна площа.

Виявилося, що для парків цей показник змінюється в межах 6,5-7,8, а в садах і скверах першого Зеленого кільця – лише 2-3. Якщо ж брати до уваги всю територію історичної частини міста Львова, то коефіцієнт фітомеліоративної ефективності становить лише 0,68 (рис. 1).

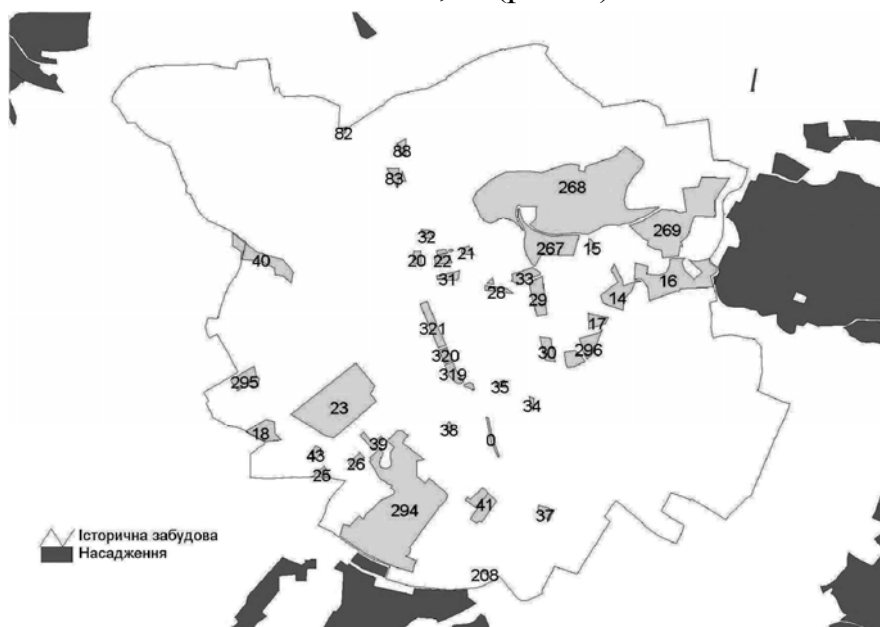

Рис. 1. Територія історичного ареалу міста Львова (масив №1-267, 268, 269; масив №2-23, 294; перше зелене кільце – 28, 29, 30, 31, 34, 35, 38, 319, 320, 321)

Сьогодні сформувалися декілька напрямів фітомеліорації міського середовища – інженерно-захисний, санітарно-гігієнічний, етико-естетичний, рекреаційний і архітектурно-планувальний [3, 4]. Відповідно до цих напрямів прогнозуються шляхи підвищення фітомеліоративної ефективності.

Переважаюча спрощена одноярусна структура садово-паркових фітоценозів, відсутність підліску і трав'яного покриву, не лише зменшують санітарно-гігієнічну та інженерно-захисну дію, але й естетичну функцію зелених насаджень. Завданням фітомеліорації є моделювання багаторушних і парцелярно розчленованих фітоценозів, які, особливо в умовах урбоєкосистем, мають важливе значення для утворення середовища існування, а також забезпечують повночленність біогеоценозів [3].

Формування паркоценозів у старовинних парках неможливо здійснювати без врахування процесу зрідження деревостану, оскільки знання особли-

востей ходу конкуренції дає змогу спланувати поетапну вибірку пригнічених і відмерлих дерев.

Поряд з цим, важливе значення має процес збереження наявних насаджень. За даними Л.І. Рубцова [7] і Л.О. Машинського [6], тривалість життя дерев і чагарників різко зменшується. Оскільки на території досліджуваних об'єктів КЗЗ м. Львова дуже багато дерев-довгожителів, то першочерговим завданням екологів і ландшафтних архітекторів має стати детальна інвентаризація цих екземплярів. Дерев-довгожителі є пам'ятками садово-паркового мистецтва, котрі забезпечують нам "зв'язок" минулого із сучасним, тому догляд за ними потребує професійного індивідуального підходу.

Виконані моніторингові дослідження деревно-чагарникової рослинності КЗЗ м. Львова, а саме: лісопарків Погулянка, Шевченківського гаю, парків ім. Івана Франка і "Високий Замок", скверів "На Валах" і на бульварі Свободи, в принципі підтверджують тенденції формування біогеоценотичного покриву сучасного міста. Садово-паркові насадження II, III, IV ЕФП м. Львова, а особливо його центральної частини, під впливом інтенсивного антропогенного навантаження, внаслідок погіршення водно-повітряного режиму ґрунтів і сильного їх ущільнення гальмують свій розвиток, втрачають декоративність і стійкість. У парках ім. Івана Франка, "Високий Замок", "Цитадель", лісопарку Погулянка виявлено значну кількість екземплярів дерев-довгожителів, наявність яких свідчить про можливості створення стійких і довговічних фітоценозів. Особливої уваги у старовинних парках і скверах потребують старі дерева, цінні з естетичної та композиційної точок зору. Навколо таких дерев з оголеною кореневою системою треба підсипати родючий ґрунт і здійснити підживлення мінеральними добривами і пломбування. Для покращення фітопатологічного стану насаджень досліджених об'єктів слід організувати санітарні рубання, насамперед у лісопарку Погулянка і парку "Високий Замок". Необхідно видалити відмерлі екземпляри дерев, вивезти з парків рештки звалених стовбурів, на яких розвиваються трутові гриби, зрізати з цінних екземплярів плодові тіла трутовиків і вилікувати їхні стовбури системними фунгіцидами, здійснити корчування пнів, просушування скелетних коренів і вапнування ґрунту в місцях розвитку опенька осіннього. На ділянках, де ростуть хвойні породи, бажано внести мікорезин. Крім того, варто дещо розрідити паркові насадження за рахунок малоцінних порід (самосіву) та обрізати всохлі гілки, пагони з раковими утвореннями та омелою білою. Поряд з вирізанням уражених хворобами гілок можна також омолодити крони. Для покращення водно-повітряного режиму ґрунту необхідно прорихлити ґрунт, впорядкувати доріжково-стежкову мережу. Наприклад, тільки в парку "Високий Замок" є декілька алей – ясенева, гіркокаштанова, кленова, які потребують не тільки негайної реконструкції доріжково-стежкової мережі, але й здійснення невідкладних заходів щодо консервації наявних насаджень. Проблема самосіву саме в цьому парку – дуже нагальна (табл.).

Під час формування урбофітоценозів необхідно забезпечити довготривале і неперервне виконання кожним угрупованням комплексу корисних функцій: санітарно-гігієнічних, фітомеліоративних, рекреаційно-естетичних і т.ін. [1].

Табл. Перелік фітомеліоративних заходів на території досліджуваних об'єктів КЗЗ м. Львова

Об'єкт дослідження	Групи садово-паркових насаджень	Перелік фітомеліоративних заходів
Лісопарк "Погулянка"	Деревно-чагарникові змішані, складні	Здійснення санітарних рубань, видалення відмерлих екземплярів, вивіз звалених стовбурів, заражених трутовими грибами, лікування стовбурів цінних екземплярів системними фунгіцидами, розрідження насаджень за рахунок малоцінних порід, систематичне обрізання всохлих гілок, пагонів з раковими утвореннями
Парк "Високий Замок"	Солітери (дерева-довгожителі, інтродуценти), складні	Реконструкція доріжково-стежкової мережі, консервація наявних насаджень, розрідження паркових фітоценозів за рахунок самосіву, здійснення доглядових рубань та формування насаджень, посилення контролю за фітопатологічним станом деревно-чагарникових видів
Парк ім. Івана Франка	Деревно-чагарникові змішані, складні, солітери	Виконання робіт із реконструкції, реставрації, консервації наявних насаджень, формування фітоценозів різної просторової структури, покращення санітарно-гігієнічних функцій насаджень і здійснення контролю за їх фітопатологічним станом
Сквер "На Валах", бульвар Свободи	Алейні посадки, деревні прості, чагарникові змішані	Здійснення доглядових рубань і формування крон, полив, дощування, внесення добрив та стимуляторів росту, використання в окремих випадках захисних решіток, розпушування ґрунту

Покращення стану садово-паркових насаджень м. Львова має враховувати: особливості лісорослинних умов та відповідність до них деревних порід, функціональне призначення елементів міського ландшафту, специфіку агротехнічних та лісгосподарських заходів догляду, необхідність досягнення у перспективі рослинного континууму (тимчасового і просторового).

Програми формування міських насаджень мають передбачати створення найбільш придатних для умов міста середньоповнотних і низькоповнотних насаджень (повнота 0,7-0,5). Розширення видового асортименту дерев та чагарників у містах доцільно орієнтувати на впровадження інтродуцентів широкого зонально-поясного ареалу.

Література

1. Крамарець В.А. Состояния и пути формирования фитоценотического покрова КЗЗ городов Запада УССР: Автореф. дис. ... канд. с.-х. наук. – Львов, 1991. – 24 с.
2. Кучерявий В.П., Олейнюк О., Лук'янчук Н. Сади і парки Львова. – Львів: Вид-во Місіонер, 2001. – 47 с.
3. Кучерявий В.П. Фітомеліорація: Навч. посіб. – Львів: Світ, 2003. – 540 с.: іл.
4. Кучерявий В.А. Урбоэкологические основы фитомелиорации// Ч.І. Урбоэкология. – М.: НТ Информация, 1991. – 357 с.
5. Кочарян К.С. Эколого-экспериментальные основы зеленого строительства в крупных городах Центральной части России (на примере Москвы). – М.: Наука, 2000. – 184 с.
6. Машинский Л.О. Город и природа. – М.: Строиздат, 1973. – 225 с.
7. Рубцов Л.И. Проектирование садов и парков. – М.: Строиздат, 1973. – 196 с.